

ՏԵՐ ԵՒ ՏՆՕՐԵՆ
ՅՈՒՂԱՆԵՐԻ ՇՈՒՆԱԳՐԱՐ

ԽՐԱԳՐԱՏՈՒՆ

Կ. ՊՈԼԻՍ, ԲԵՐՍ, ՄԵՆ ՓՈՂՈՑ, ՍԻՐԵՆ ՏՄԼԵՐ

Կարգադրութեան ուղղուած նամակ կամ այլ
գրութիւն ետ չի դարձուիր

Bureaux du Journal "HAÏRÉNIK",
Péra, Cité d'Alep, CONSTANTINOPLE

10 ՓԱՐԱՅ

ԱԶԳԱՅԻՆ, ԳՐԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

10 ՓԱՐԱՅ

ԽՐԱԳՐԱՏՈՒՆ

ՄԵՐՈՒՄ ԱՐՓԱՐԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԳԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Պարսկ	Համար	Տարեկան	300	Թիւ	75	ԳՂ	Մէճիւ
Վեցամեայ	150			40			
Տարեկան	300			100			
Վեցամեայ	150			50			
Եռամեայ	75			25			
Օտար երկրաց	Տարեկան	300		25	Փութիւ		

Թղթի տարի ծախքը խմբագրութեան վրայ

(Դրամի փոխարէն փոխվայի փոխ կընդգումար

100 զրէի տեղ 115 զրէ)

درعيله ده يك اوغلنده حلب چارشونده

خير نيك غزنه سی اداره خانه سته

ՀԱՅԵՆԻՔ

ՕՐԱԳԻՐ

ԱՌԱՋԱՐԿԻ ԿՐԹԱԿԱՆ ՏԵՍՉԻՆ

Կրթական առաջին յօդուածով
մը գիտել տուած էի որ մեր վար-
ժարաններու ընդհանուր Տեսուչը
իրմէ պահանջուած տեղեկութիւն-
ները չպիտի կարենայ տալ, և կամ,
եթէ այս խալ, իր տեղեկութիւնը
խիտ անշուն բաներ պիտի ըլլան
կարեւորութենէ բոլորովին դուրիւ ։
Անկէ ի վեր ամիսէն ո՛չ նուազ
է . և Մ-ի վերջին թիւը կը հրա-
տարակէ Կ. Իւթիւնեան էֆէնտիի
մէկ յօդուածը , զոր մատուցած է
Ուսումնական Խորհրդին Առաջ-
խորհրդով ։ Հակասութիւն կայ
տեղեկութիւն ուղղուած էր , Առ-
ջախի կը բերուին ։ Եւ սակայն ի՞նչ
փոխ մեղի . ուստի կը փութամ
թեթեւ անարկ մը նետել կրթա-
կան պաշտօնագրին վրայ երկրորդ
յօդուածովս ։

Առաջինը համառօտութիւնն
այս է .

1. Նախարարութեան միօր-
նակ ուղղութեան մէջ զննել .

2. Ծաղկոցները բարեկարգել
առաջինը ։

Առաջինը համար՝ կրթական
Տեսուչը կարենայ կը համարի նա-
խարարութեան նախագահի ու-
սումները տարեկաններու բաժնի
եւ դասերուն թիւը ճշգրիտ որոշել ։

Հայերէն լեզու ,
Թուրքերէն լեզու ,

Գրագրութիւն , շարժական երեք
դաս ։

Աշխարհագրութիւն ,
Պատմութիւն ,

Իրաւագիտութիւն ,
Բնագիտութիւն ,

Թուրքերէն ,
Յիշատակութիւն ,

Գծապատկեր ,
Մարմնավարձ ,

Նարմանարձ , շարժական երկու
ժամ ։

Ասոցմէ ետքը կուգայ Գր-
ագրութիւն թէ դպրոցական տարին

42 շաբաթ է , կամ՝ իր բաւերով՝
40 շաբաթ կը մնան տարաբարեւի

Ուսումնական Խորհրդին , ըստ
առաջարկութեան իր կրթական փոր-

ձառու Տեսչին , ինչպէս պիտի փո-
խուի և կազմէ ընտրանքով Յանձնախումբ

մը , որ լուրջ ընտրութենէ անցնէ և
ըստ այնմ ալ պաշտօնական որո-

շումը տրուի ։

Այս գիտողութիւնը այնպէս կը
կարծեցին թէ վաղը նո՛ր պիտի

բացուին Հայոց դպրոցները , և մենք
նահապետական վրաններէն երկու

օր առաջ դուրս եկած ենք ։ Ոչ
կամար սխալ կայ և կամ թան-

ձոր տղիտութիւն ։ Նուրբան էֆէն-
տիի վարչութեան ծրագրիւ իր տա-

րեւելաններովն և ուսման քանա-
կովն ու որակովն՝ այն թուականէն

մուտ գտած է թաղային վարժարան-
ներու մէջ , և փոքր ի շատէ միօրի-

նակ ուղղութիւն մը կայ ։ Ուստի
իրեն նորութիւն՝ այնչէ կը բերեն

մեզ Առաջինը . զէթ նշանակէին
այն ջանքեր զորս ինք՝ կրթական

Տեսուչը պարտաւոր էր ընել ծրա-

դրին անսխալ գործադրութեան մա-

սին և տարուէ տարի մերձեցում

ներն աւելի դիւրացնել ։

Թէ ի՞նչ կ'արժեն շարժական
դասերու թիւերը , քանի որ ուս-
մանը քանակը ճշգրտած չէ ըստ Ա-

ռաջարկներու , առանց երկարաբա-

նելու ըսեմ որ այս կարգի հաշիւը
քանակն անորոշ վաճառքի մը սա-

կարկութեանը կը նմանի ։

Ի՞նչ բանի համար է այդչափ
չարաքանքը զոր յանձն առած է
կրթական տեսուչը ։

Որպէս զի
Տեսչին հաշիւները Գրագրութիւն . որպէս
ուսումնող մը դպրոցէ դպրոց տեղա-

փոխուած ժամանակ ուսումնարան-
ներէն ինչ է ինչ՝ նպատակ , եթէ
բոլոր արդիւնքն այդ է ։

Ենթադրելով որ կրթական տես-
չին հաշիւները ճշգրիտ ըլլային , լաւ ինչ
չէ՞ ոչ ոչոքի յետմտածութեամբ էին . ու

րեւմ ի վրայ մեր դպրոցներուն .
չէին համոզում մը գոյացնելու հա-

մար՝ իրա՞ն հինգ վեց տարուան
փորձառութիւն հարկաւոր էր ։

Որ կողմն ալ ընդունուի , երկարաբա-

նութեան մէկ հատու կողմը կը մնայ
սպառնալից ։

Ընդհանրութեամբ ինքզինքն մէջ , որ
Առաջինը երկրորդ մասը կը

կազմէ , Իւթիւնեան էֆ . քանի մը
դժուար բառեր կ'արտասանէ մեր ման-

կիկներու շարժարանայր մասին և
ստիպ կ'անցնի տու ուղղի պէս՝ առ-

աջը վերադիւր զննել հաշիւները
բառին վրայ ։ Մեր հին գրողներու

քով՝ գիտել պէս բան մըն է ոչ ոչ , և
տեսակ մը հրճուածք , որ այլ ևս պար-

հովի մը աղբեղութեան պէս է մեղի ։
Մանկագրութեան վրայ յարձակումն

այդչափ չէ . բառէն կ'անցնի հոգ-
ւոյն և խորութեան հերձուած մը

կը նշանակէ անով ։

Իրաւ է թէ Մանկագրութեան ուսա-

նողը՝ համեմատաբար երջանիկ են
մեր ընտելարաններու երախաներէն .

պահանջուածն այս իսկ էր . բայց
միւս կողմանէ այդ հաստատութեան

դպրութիւնը համոզեց դործնականա-

պէս թէ պէտք չէ այլ ևս բեւեռել
մեր երախայները նստարաններու

վրայ , բեւեռել , ո՛չ թէ Կիւնիւն ,
ինչպէս գրած է Առաջինը հերձու-

նակը ։ Մանկագրութեան ուրիշ եղա-

նակով չէին կրնար բացուիլ քանի
որ և ո՛չ մէկ դպրոց իր դռները

կը բանար Տիկին Մատակեանի , և
կրթական Տեսուչն ալ իր պաշտօնին

պահանջմամբ չէր ճանաչած թէ կա-

րող ձեռք մըն էր այդ մօր ձեռքը ։
Մեր մանկանց վերին աստիճանի

օգտակար էր . դպրոցները մեծեցին
զինքը , և տիկինը՝ կրթնած իր միա-

մօր զաւկին ժառանգութեանը վրայ
անկէ բաժին հանեց մանկական

հաստատութեան մը դպրութեանը
իր խնամոցը տակ , աղբիկներ պատ-

րատեց իր հացովը , իր ջանքովը ,
և այնուհետեւ կուգի ըրաւ՝ ամա-

կան մէկ մէկու տուրքի վրայ՝ ման-
կիկները դուրս հանել փակեալ սը-

րահներէն վանդակեալ թռչնիկներու
պէս , և աղատել զանոնք վարպետ-

Մանկագրութեանը մեր ընդ-

հանրութեան չէնտեղին բնաւ . նոյն

որ սնունդ ստիկները , տարիքով

խիտ մատուց , ընդհանրութեան սահ-

մանեալներէն չեն . աղագուցին , երկ-

րորդ , որ հայ ծնողք գրամ կրնան

տալ յօժարութեամբ երբ համոզ-
ուած են թէ իրական օգուտներ կան

երրորդ , որ աւելի կարեւորագոյն
է , աղբեցին անուղղակի իրենց թա-

ղի ընդհանրութեան վրայ ։ Ու խաչի
աղբեցին ընդհանրութեան վրայ . ուղ-

ղութիւնն ունի . և տեղ տեղ , թա-

ղային դպրոցաց ուսուցիչը ունի .
սակէ ուսած՝ այն ընթացքով փոքր

ի շատէ ուղղութիւն տարած են ։

Եւ ինչո՞ւ խորութիւն մը կը
բաժնէ Մանկագրութեան ու Ընդհան-

րութիւնը անհոգութեան մէջ
է իրապէս . Մանկագրութեան ծախ-

սուած դրամը՝ ծնողներէ կը
տրուի . իսկ Ընդհանրութեան դրամը՝

զիշտաւորաբար մեր եկեղեցւոյ զան-
ձանակէն ։ Այդ երբ դրամները կը

ծախսուին մեր դպրոցներու շրջա-

ներէ դուրս , քանհանգիստներէ հե-

ռի , պաշտօնական աղբեցութիւն-
ներէ աղատ , յաջողութիւն կը գրա-

նեն . իսկ երբ դրամները կը տըր-

ուին հանրութեան զանձանակէն ,
անարդիւնք ընելու ամէն անհոգու-

թիւն ու քանհանգիստ կը տրիւն ։ Մա-

նագրութեան փէլ շատ յաջողութիւնն
աղագոյց մըն է աւելի զբաւար չեղ-

տելու մեր Ընդհանրութեան մասին
պաշտօնական անհոգութիւնը ։

Կրթական տեսուչն ոչ միայն ա-

ստիք չէ տեսած , այլ և նահապե-

տական դրութիւնն աղատ և կը հըռ-

չակէ ընդհանրութեան , քան զորս լա-

ւաղայններն ունինք ուրիշ թաղերու
մէջ . կը մոռնայ Կեդր . նախարարու-

թանք , Ս . Խաչի աղբեցին ընդհան-

րութեան , և ուրիշներ ։

Ենթոյնում մը ընելով՝ համարինք
թէ ճիշդ են իր հաշիւները քանի մը

իր նշանակած ընտելարաններու մա-

սին ։ Լաւ . ինչ բանով կը տարբը-

րին աստիճ . ինչ ուղղութիւն մըն .
ուած է և ո՛ր պաշտօնէն ձեռքով .

փորձեր եղած են աչքէ երեսէ ին-
կած ընտելարաններն ալ անոնց հե-

տեւող ընելու , և թէ ինչ բան ար-

դելք եղած է իրեն ջանքից զէմ ։

Այսու ամենայնիւ եթէ մեր ըն-

դհանրութեան ողորմելի դրութեան մէջ
էին ու կը շարունակուին ինչոյն ,

ինչու պաշտօնագէտ ցարդ տեսնը-

չէ դեռ . եւս , շարժական ժամ մը

աւելցնելով և կամ պահեստներով ,
նախարարութեան միօրինակ ուղղու-

թեան մէջ կը դրուին , և այլ եւս
ամէն բան դուրացած է այսուհետեւ ,

դասախօսութիւն , դասախօսարկու-

թեան նպատակ , տեսական բարձր
հակողութիւն , Ուսումն . Խորհրդի

համարառութիւն ։

Եթէ մեր նախարարութեան պա-

հանջն այդ է , և մեր բոլոր նիւ-

թական ու բարոյական զոհողութիւնը

ուսուցիչներով , ընդհ . տեսով , Ու-

սումն . Խորհրդով՝ պիտի ձգտին
քանի մը ժամ փոխել , ճիշտակէ

չորս ժամերու մէջ զննել , պէտք է
ըսել թէ առաջարկուած միջոցները

կրնան ինչպէս օգտուիլ , և թէ իւ-

թիւնեան էֆ . ոչինչ հասկցած է ու
ըմբռնած՝ հինգ-վեց տարուան տես-

չական վորձառութեամբ ։ Ոչինչ...
անհաւաստի պաշտօնական Առաջ-

րուն անպաշտօն լուծումը ։

ՀՐԱՆԳ

ԱՆՑԵԱԼԻՆ ՅԻՇԱՍԱԿՆԵՐԵՆ

ԱՌԱՋԻՆ ՊԱՐԱՆԱՆԻՍԸ

Ժամանակակից պարսկերէններու ա-

կանատես լիպ մը չեմ , ինչ որ կը գըր-

ուի Հայերէնի մէջ , ինչ որ կը պատմուի
պարսկերէններէն , ինչ որ կը փոխարին

ուսումնական պարսկերէններէն , ինչ որ կը փոխարին
բանագրութիւն միջոցներով , կը նմանին այն

հիւանդներուն որոնք կ'անցնին վախճան
մօտեցած է , բայց դեռ ժամանակ մը

կ'ապրին արտակարգ խնամքներով , ար-

հետական միջոցներով , ու կը ինչեմ այն

արտիկներն ու պարսկերէնները կը հա-

մարուէին եղանակին մեծ պատճառները ,
այնպէս , ետեւագոյն երկրորդականութիւնը

կը դրաւ պարսկերէն և երկրորդական-
ութիւններն ինքզինքնին մասացած կը հա-

մարէին եթէ իրենց նազանք չի պահեցնէին
վախի մը հողմակներուն մէջ ։

Կրթական արտակարգ խնամքներով տրուած ա-

ռաջին պարսկերէնին յիշատակ չէ ընդ-
ջուած մենէ շատերու սրտին մէջ . այն

յիշատակներէն է զոր ամէն անգամ միտք
բերելով մարդ անխառն հրճուած կը

զգայ . ետեւոր , հաւատքի , կեանքի
թաքնութեան օրերու յիշատակ մը ։

Երեք կրթատարած ընկերութիւնները
նոր սկսած էին աշխատիլ , և չէին միա-

ցած իրարու . մրցումը լոկի բայց աստիկ
էր մասնաւոր երկու ընկերութիւններուն ,

Արարատեանի և Գարոցախարաց-Արեւել-
եանի միջեւ ։ Պարսկերէն մը կազմա-

կերպելու զաղափարն յոյացած էին երկու
ընկերութեանց վարչութիւններն ալ , բայց

կատարելապէս իրարմէ զաղանի կը պա-

հէին . քանի մը որ անհաւատալի թող
չեղանայ ։

Կէօէ օղտու խանի վերնաշարի թիւ
16 փոքրիկ սենեակին մէջ 1878ի զեկ-

թիւններու միջոցին Բայց ո՛ր երեք կըր-

նայ վատհօրէն բաւ

Այս օրերն էլ ինչպիսին շատ բանաւոր կ'են-
րեւի՝ սակայն Գերմանիոյ ներքին զոր-
քերու տեղեակ եղողները կը հաւատան թէ
այդ եւթհնդով զիւղացի երեքազորքն աւե-
լի ուն պիտի ունեւորուի հարուստ հո-
ղատներուն, վասն զի ամէն ստին հը-
նարաւոր պիտի ըլլայ հողատէրերուն ա-
ռարկել թէ բանօրոններ իրենց յանձն ա-
ռած պարտավանութիւնն ամբողջապէս
չի կտաւարէ, Սա իմեալով ինչպիսի
պայմաններու տակ իրենց զորքը կ'ա-
ռարկէր իրենց հողատէրերուն առ-
ջակցութեան համար։

